

Ausiàs March, el Príncep de Viana i Josep Maria Quadrado

Gabriel Ensenyat Pujol
Universitat de les Illes Balears

Josep Maria Quadrado va fer el primer estudi sobre Ausiàs March. March va ser vassall del príncep Carles de Viana. I Quadrado tenia un veritable interès per tots dos. Vet ací el nexa triangular que uneix tots tres personatges. Un lligam que, a través de la fecunda ploma erudita del polígraf menorquí (historiador notable i literat de no tanta volada, entre d'altres coses), ara ens permet trespasar a través d'algunes de les vicissituds que han acompanyat el poeta i el dissortat príncep al llarg dels últims sis-cents anys.

En un treball anterior (Ensenyat) vaig analitzar els detalls del primer estudi de Quadrado sobre l'obra marquiana.¹ De manera concisa, col·lateral gairebé, vaig comentar que el Quadrado literat, de jove, havia escrit un relat històric titulat *El príncipe de Viana. 1461*, en el qual apareix el poeta valencià com un dels protagonistes de l'obra. El text es publicà a *La Palma* el desembre de 1840.² Ara ampliaré el contingut d'unes línies que, en aquella ocasió, eren subsidiàries d'una exposició que girava entorn de l'obra marquiana vista per un erudit romàntic com Quadrado.

La base de la narració és històrica: l'enfrontament entre el príncep i son pare, Joan II. Però a partir d'ací l'autor s'allunya parcialment de la realitat i converteix els fets en matèria literària. (Pons, 85-86).³ En aquest sentit es produeix la intervenció, fictícia, del poeta com a trobador amic de Carles de Viana que, amb el seu activisme, aconsegueix que el poble s'adhereixi a la causa del príncep de Navarra.⁴ Així ho exposa Quadrado: "Ausiàs March habia cumplido su promesa. Comunicando á los demas el ardor y energía de su alma, recorrió pueblos y provincias, y sus vehementes discursos fueron la centella que produjo en favor de Cárlos una esplosion universal" (p. 93). D'entrada ja observem que en el relat Quadrado fa referència al poeta, el qual sedueix mitjançant la paraula (la ploma, quant al personatge real), no al cavaller, membre arquetípic d'una petita noblesa violenta, un aspecte de March, el de la violència que l'acompanyà, aleshores encara desconegut.

Si fem un repàs dels episodis narrats, veurem que l'autor introdueix diverses modificacions relatives als fets històrics i atorga plena versemblança a algun altre esdeveniment incert. Entre els primers, ens trobam amb l'anacronisme de March com a

¹ L'estudi de Quadrado, titulat *Ausiàs March*, es va publicar l'any 1841 a la *Revista de Madrid* i després fou reproduït, sense canvis ni esmenes, en altres llocs, inclosa una versió catalana. Nosaltres el citarem a partir de la reedició de 1875, apareguda a *Museo Balear*, que tenim a mà.

² Núms. 11 (13-XII-1840), 88-92; 12 (20-XII-1840), 93-97; 13 (27-XII-1840), 102-106. Uns anys després se'n féu una segona edició, en forma d'opuscle, titulat igual, Madrid, Impr. de la Sociedad de Operarios, 1845, 12 pp. Per a les cites textuales que aquí incloem del relat ens basarem en l'edició original, de la qual indicarem directament la pàgina.

³ Com observa D. Pons (86), "l'obra narrativa de Quadrado és una part mínima i secundària, del tot marginal, dins el conjunt de la seva extensa i important producció intel·lectual. Així i tot, no cal negar-li el valor de la significativitat històrica: és una mostra primerenca i pura de la novel·la romàntica de caràcter històric."

⁴ L'etiqueta de "trobador" que Quadrado aplica a Ausiàs March l'hem de considerar en el doble sentit de la paraula. Al llarg del relat, March es comporta com un autèntic trobador, en la línia dels qui cantaven l'amor cortès. Però és que també el mot, en temps de Quadrado, es feia servir com a sinònim de poeta. En realitat, era així des de sempre. Una mostra: Íñigo López de Mendoza, el marquès de Santillana, menciona March en el *Prohemio e carta* al conestable de Portugal (ca. 1448) com un "gran trobador e omne de assaz elevado espíritu" (Gómez Moreno & Kerkhof, 448). I això que March, en un conegut decasíl·lab –"lleixant a part l'estil dels trobadors"–, se n'havia volgut desmarcar clarament.

acompanyant del príncep, el 1461, quan en la realitat ja feia dos anys que era mort. Pel que fa a la plausibilitat d'un succés no contrastat, Quadrado fa responsable Joan II de la mort del seu fill per emmetzinament. Val a dir que la sospita ja existí des del moment del decés (hom n'acusava la madrastra, Joana Enríquez) i mai no s'ha dissipat, tot i que la causa també pot ser deguda als problemes pulmonars que arrossegava Carles, segurament una tuberculosi.⁵ També Quadrado omet explicacions històriques incòmodes, com el fet que els recursos i les energies que hagué de dedicar Joan II a la lluita contra el seu fill l'obligaren a abandonar gairebé del tot la seva intervenció en els afers polítics i militars de Castella, un aspecte al qual havia concedit una gran importància, com a cap del bàndol nobiliari dels infants d'Aragó.

El que no és ficció és la relació, que encara podem definir de ressonàncies vassallàtiques, entre els dos personatges protagonistes. Carles de Viana esdevingué senyor eminent d'Ausiàs March quan li fou traspassat el ducat de Gandia.⁶ En el si d'aquest es trobava el senyoriu de Beniarjó, amb les alqueries de Pardines i Vernissa, pertanyents al poeta.⁷

Com a senyor de Beniarjó, a més d'administrar el patrimoni i percebre'n les corresponents rendes, l'escriptor tenia responsabilitats judicials: presidir judicis, condemnar o absoldre vassalls i multar-los o commutar-los les penes per qualsevol delictes que poguessin perpetrar. I ho feia: al llarg del temps els historiadors han documentat la intervenció de March en nombrosos conflictes suscitats entre els pobladors del seu domini. A més, no li tremolava el pols, ja que a les sentències pecuniàries que va promulgar, a vegades força oneroses, se n'hi afegien altres d'amputació de membres, una pràctica habitual, com és ben sabut, però que al nostres ulls no deixa d'ésser tremenda.

Moltes discòrdies són protagonitzades per moros, que constituïen la majoria dels habitants de la contrada. El poeta sovint actua d'acord amb el príncep de Viana –s'entén que amb els seus oficials. Però a vegades no és així. El 1450, per exemple, March reclamà l'herència d'una mora vídua, Yhayhe, morta sense fills, resident a Beniarjó. Això no obstant, el procurador del príncep així com la vila de Gandia s'hi oposaren. Eren les lleis d'un món feudalitzant, ja en clar declivi, en el qual s'acabaven de discutir antics drets i jurisdiccions. La monarquia, primer autoritària i després absolutista, acabà amb aquestes prerrogatives que solien enfrontar petits senyors i vassalls. March, encara que habitualment derrotat en aquests plets, constret entre el poder dels poderosos (els "potents", que esmenta en algun vers) i el dels "hòmens de vila", en el fons encara pot donar gràcies per haver-los viscut. Un segle després, o dos a tot estirar, els petits

⁵ Malauradament, l'exhumació i l'anàlisi de les suposades restes de Carles de Viana no han pogut resoldre la qüestió, com n'era en gran part l'objectiu. Després de deu anys d'investigació, el 2008, se'n donaren a conèixer els resultats, segons els quals les despulles no corresponien al príncep sinó que es tractava d'un trencaclosques d'ossos de persones diferents, cap de les quals no corresponien a Carles. Com en altres casos, l'amalgama era conseqüència de profanacions i espolis patits a Poblet al segle XIX. De manera que el destí de l'"ossa" del príncep s'afegeix a la dissort que l'acompanyà en vida.

⁶ El ducat havia revertit a la corona a la mort del duc Alfons II el Jove, sense descendència legítima, el 1422. El 1433 Alfons el Magnànim el concedí al seu germà Joan, futur Joan II. Aquest el cedí al seu fill Carles el 20 d'agost de 1439, de qui a partir d'aleshores passà a dependre el poeta, d'acord amb el sistema de vincles feudals encara a l'ús. Només sembla que pogué deixar de ser-ho, puntualment, arran del procés que li fou obert a March el 1458, inculpat per la mort de tres persones, del qual decidí ocupar-se'n el mateix rei Joan, l'antic duc de Gandia, en lloc de Carles de Viana. Sobre aquest punt, vegeu Chiner 1993.

⁷ Pere March, pare de l'escriptor, havia adquirit el senyoriu el 20 d'agost de 1376, per 90.000 sous. És així com aquestes terres es convertiren en el territori pairal dels March valencians (n'hi havia una altra branca a Catalunya, senyors de l'Eramprunyat), al qual queden vinculats. I és que tota família poderosa està vinculada a una geografia concreta, a un espai on està lligada. Sobre el paper de March com a senyor feudal de la contrada, vegeu Soler 2007.

senyoriu dels cavallers com ell ja eren paper mullat: l'“estat” modern els havia engolits.

Tot i així el gran poeta valencià, gràcies al patrimoni derivat de la seva condició, que li permetia viure de manera sanejada i confortable, folgadoament, sense grans ostentacions però tampoc ofecs econòmics, pogué desenvolupar “tranquil·lament” la seva tasca literària.⁸ March és un autèntic escriptor professional, no en el sentit modern de guanyar-se la vida escrivint (un aspecte que ja tenia resolt) sinó de gaudir d'una formidable consciència d'escriptor. I, per descomptat, de dedicar-se al treball feixuc amb la paraula, el ritme, la rima i el decasíl·lab amb una constància que requereix fins i tot un projecte ordenat de feina, així com l'autoimposició d'una disciplina. Altrament no hauria pogut deixar per a la posteritat més de deu mil versos d'una qualitat indiscutida.

En un moment determinat, devers 1450, March, el petit noble infeudat al ducat de Gandia, es va convertir en el col·lector de les rendes del duc, de Carles de Viana. Quins informes degué manejar el príncep a l'hora de nomenar-lo per al càrrec? Ja hi havia el precedent de son pare, el també poeta Pere March, competent administrador de les rendes del primer duc de Gandia, Alfons el Vell. També hi degué tenir a veure la fama de bon gestor que s'havia guanyat Ausiàs, bon administrador de les rendes senyoriales que percebia i gens donat a fer despeses sumptuàries ni als habituals excessos improductius. L'escriptor mai no estirà més el braç que la màniga respecte dels recursos amb què comptava. Al contrari, per exemple, que el seu cunyat Joanot Martorell, que va dilapidar el ja de per si malmenat patrimoni familiar que va rebre.⁹

En la decisió de Carles també havia de pesar, tractant-se del cas, el renom que tenia March com a poeta.¹⁰ Aleshores Ausiàs ja gaudia d'un prestigi, justament guanyat a través del seu connubi amb el vers. Tant és així que els joves s'hi adreçaven a la recerca de consell o comentari, de contacte amb el mestre admirat, amb el model que voldrien imitar. S'imposa el debat poètic. Així s'esdevé amb el jove Bernat Fenollar (més tard, un reconegut escriptor i personatge influent en l'àmbit cultural valencià), amb l'estudiant Joan Moreno (que aleshores li feia d'escuder i figura com a testimoni del primer testament de March) o amb Tecla Borja, neboda de Calixt III, per cert una lectora femenina, dada sempre interessant en un univers literari aclaparadorament dominat per l'home. La intervenció d'una figura consagrada, com l'escriptor de Gandia,

⁸ Tranquil·lament, sense les preceptives cometes, no seria la paraula més adequada, tant per les angoixes patides (si atorgam tints autobiogràfics als poemes, cosa que em sembla indiscutible) com pels episodis personals de bregues i violències que sempre l'envoltaren. Però, a diferència de la baixa noblesa principatina o del regne mallorquí, no va patir revoltes de pagesos, guerres civils ni grans conflictes de bàndols, que li haurien restat molt temps i energies que pogué abocar a resoldre problemes més plaents, derivats de la mètrica o la rima.

⁹ És per això que ens inclinam per pensar que el Joanot Martorell, autor del *Tirant*, documentat durant la redacció de l'obra, correspon al cavaller empobrit i resident a València que sempre s'havia considerat i que últimament ha defensat amb nous arguments A. Soler (2012, 2014a). El candidat proposat per A. Rubio (2010, 2011), tot i que ben raonat, presenta el problema que el “currículum” de l'escriptor, bregós i pèssim administrador, no s'avé gens amb el càrrec de procurador general del comtat de Dènia. Curiosament, un tercer candidat, diferent d'aquests dos, es relaciona amb el príncep de Viana, de la cort del qual seria escrivà de ració i trinxant (Torró), però tot indica que som davant un problema d'homonímia. Les referències bibliogràfiques que ací aportam, tant pel que fa als autors citats com als omesos, són les mínimes, ja que el debat ha generat una producció historiogràfica molt més abundant, no exempta de bel·ligerància entre els implicats, fins al punt que F. Garcia-Oliver (2006) ha fet esment, entre els contendents, a “la bel·licositat que per moments recorda les lletres de batalla.” I amb algun combat a ultrança, afegim.

¹⁰ March i Carles de Viana també compartien altres aficions, com la dels falcons. Ausiàs havia estat falconer major del Magnànim i, molts anys després de deixar el càrrec, el monarca encara li feia comandes de falcons que el poeta ensinistrava (Torró 2005). També pogué fer el mateix el príncep?

fa pujar d'allò més el to d'aquests debats. Vegem-ho en el cas de Fenollar. El jove s'hi adreça demanant una explicació –com així una parella d'enamorats es passen el dia discutint “així com gos e gat”–, mitjançant uns versos que ja denoten destresa literària:

Per mitigar l'enuig gran de l'estiu
e per sentir lo fins a hui dubtat,
al meu qüesit de vós ara confiu
me respondreu, per mi tant suplicat.
Enamorats conec dos en ciutat
que-s volen bé sens tota ficció
e mai estan menys contradicció,
tots temps renyant, així com gos e gat.
Vós, magnífic, qui sou molt avisat,
dir-m'heu, si us plau, què mou tal passió,
perquè de vós haja solució
lo dubte meu, en cobla o dictat.

Els versos són d'un bon nivell, no estan mancats d'una certa qualitat, però la intervenció del mestre fa pujar de cop el llistó:

Quant més amau, tan més temor teniu
vós e cascú, de perdre lo guanyat...

En els altres dos casos és el poeta qui fa una demanda als interlocutors. A Joan Moreno, “jove afable” li adreça una cobla de vuit versos, que tracta sobre la inevitable temàtica amorosa, a la qual aquest contestà amb una llarga resposta de cent versos. A Tecla Borja la interroga sobre quin dels mèrits d'ella és major, si l'aspecte físic o la gràcia a l'hora de parlar:

Entre els ulls i les orelles
jo em trop un contrast molt gran...
Dien los ulls que val molt més
De vós lo veure que l'oir.
Elles no hi volen consentir,
dient que lo contrari és.

Aleshores la dama li respon que ell és el més adequat per emetre'n una valoració:

A vós remet los meus juïns,
qui sou de tots lo més entès.

El que no consta és una relació més estreta i “literària” entre aquell príncep amant de les lletres, també escriptor, i el poeta valencià. Els contactes literaris i l'amistat de Carles de Viana es dirigiren principalment vers el jove escriptor contemporani, saforenc també, Joan Roís de Corella, així mateix relacionat amb March.¹¹ El príncep i Corella varen mantenir debats epistolars durant els dos últims anys de vida del primer, centrats en el vell tema de l'amor correspost o no (l'enamorat a qui la dama no fa cas enfront a l'altra dona enamorada d'ell sense ser corresposta) (Blay, Carbonell, Cantavella, Rubio 2013, Soler 2013). Tot i així, en la ficció, Quadrado fa més intens el tracte entre Ausiàs

¹¹ A Corella, pel que fa a la predilecció política, hom sempre l'havia fet vianista, un aspecte ara revisat: simplement era amic de Carles de Viana i defensava la legalitat (el príncep era l'hereu legítim), però en esclatar el conflicte entre Joan II i la Generalitat es mantingué lleial al monarca (Chiner 2014; Soler 2014b).

i Carles. Blanca, la germana real de Carles, que també protagonitza l'obra (fictíciament, com a dama de qui està enamorat el poeta), l'anomena "el fiel amigo de mi hermano" i fa referència a "los certámenes poéticos en que competiais con Cárlos" (p. 90).¹²

Val a dir que *a priori* un altre candidat real a ser el fidel amic del príncep i company d'aventures literàries hauria pogut ser fra Pero Martines: prosista i poeta, autor d'una epístola adreçada a Carles de Viana, que comentarem tot seguit a la nota 13, i potser d'altres textos que només coneixem per referència, així com fervorós partidari de la causa del príncep. Fins al punt que després de la mort de Carles va prendre part activa contra Joan II. De fet, fou Quadrado mateix (1888, 285-288; 1895, 296-297) qui va publicar la notícia de la captura de la nau on anava Pero Martines el 15 de setembre de 1463 per part de naus reials illenques, una circumstància que, com sabem, conduí el dissortat dominic a una mort cruel a Mallorca. Però la condició dominica del frare, així com la seva obra de contingut religiós, ben allunyada de passions amoroses mundanals, no en feien un candidat plausible; de fet, el descartaven.

Que Quadrado, per damunt de tot un historiador, s'interessí literàriament per la dissort de Carles de Viana no és res que ens hagi de sorprendre. Tot just al contrari: el drama familiar del príncep, que ja al seu temps commogué Europa –i, en primer lloc, la corona d'Aragó–,¹³ deixà un rastre inesborrable en la història romàntica posterior. Tampoc la pintura decimonònica no en restà al marge. L'empresonament, la mort i la immediata mitificació (que incloïa una dosi de santedat popular) d'aquell infant reial que mai no arribà a cenyir cap de les corones que li haurien pertocat el convertien en un arquetípic heroi per a la mentalitat del Romanticisme. A més, Carles de Viana havia fet

¹² El príncep sentia una gran predilecció per la seva germana. Quadrado també exposa l'afecte que existia entre els dos germans i la dissort de la princesa, enfrontada a son pare i víctima d'un malestrugat matrimoni amb el rei Enric IV de Castella, anomenat l'Impotent: "Una hermana tenía Cárlos, la virtuosa Blanca, único miembro de su familia con quien le unian el amor, la desventura y el odio de su padre. Reina un día de Castilla, y arrojada del tálamo real por el imbécil Enrique IV su esposo" (p. 89). Sobre la suposada impotència del rei, vegeu Marañón, especialment quan analitza l'aspecte conjugal del matrimoni de Carles amb Blanca de Navarra, el qual, efectivament, no es va consumir mai durant els tretze anys de convivència (Marañón, 46-53).

¹³ A l'època, i especialment al final de la seva existència, la figura del príncep de Viana auspicià diverses poesies, tant a favor com en contra. Vegem-ne l'estat d'opinió:

Joan Fogassot va escriure un *Romanç sobre la presó o detenció de l'ilustríssimo senyor don Karles, príncep de Viana e primogènit d'Aragó*, en el qual tracta sobre l'empresonament i l'alliberament del príncep. S'hi mostra a favor. El va escriure a Brussel·les el febrer de 1461, on era com a missatger a la cort del duc de Borgonya. S'imagina la ciutat de Barcelona trasbalsada per la detenció, esdevinguda el 2 de desembre de 1460. Després de l'alliberament (25 de febrer de 1461) compongué la poesia *Sobre la liberació del dit senyor primogènit*, en la qual expressa la injustícia de l'empresonament però sempre es mostra respectuós amb Joan II.

Joan Berenguer de Masdovelles, tot i ser fidel a Joan II, el desembre de 1460 adreçà una poesia al rei (*Quanta dolor*) en la qual lamenta la mesura i demana al monarca la reconciliació. També n'envià una altra al príncep (*Siau membrant*) en què li recorda que cal honorar els pares, li demana humilitat i li diu que si ho fa així serà rei. Finalment n'escrigué una altra a l'arquebisbe de Tarragona (*Aquests grans fets*) en la qual expressa el desig de pau i de trobar remei al conflicte. De fet, no li agradava gens aquella situació conflictiva.

Guillem Gibert va escriure un *complant* per la mort de Carles, a la qual sembla haver assistit. Es tracta d'un plany del tot sincer. A més ja es fa ressò de la santedat del príncep, que hom proclamà l'endemà mateix del traspàs. Una santedat que també recull Quadrado al relat: "los catalanes hicieron un santo de su Príncipe" (p. 106).

Finalment, l'abans esmentat fra Pero Martines adreçà una *Letra de frare Pero Martines a l'il·lustre don Karles, primogènit d'Aragó, quan fou detengut per lo senyor rei, son pare, e portat en lo castell de Morella, la qual fo feta en Barchinona*. És escrita en prosa retòrica humanista i s'expressa en termes clars. L'hem de datar entre el 14 i el 25 de febrer de 1460, els dies en què el príncep romangué pres a Morella. També tenim notícia d'altres escrits seus sobre la qüestió, que no ens han arribat. Es tracta de planys sobre la mort.

una estada a Mallorca, sobre la qual l'historiador Quadrado escrigué algunes pàgines erudites.¹⁴ Com March, per cert, que també sojornà a l'illa entre el 19 de maig i el 9 de juny de 1420, quan les naus d'Alfons el Magnànim hi feren escala, camí d'aquell Nàpols incert, al qual la pacient voluntat (i les armes) del Magnànim aconseguiren sotmetre molts anys després. En aquest cas, però, l'historiador menorquí no ho sabia, perquè quan va escriure el relat hom encara ignorava que el poeta hagués trepitjat Mallorca, un detall conegut modernament. Per això Quadrado fa dir al príncep unes paraules que històricament no corresponen al que avui coneixem: “Tu no has visto, Ausias, esta isla risueña y hospitalaria, esta perla que mis predecesores para engastarla a su corona arrebataron á sus primeros monarcas” (p. 103). March, al llarg de les tres setmanes que romangué a Mallorca, degué tenir temps per a passejar-se per l'illa, la mateixa on havia vist la llum Ramon Llull, un autor que sabem amb certesa que va llegir el poeta (son pare en disposava d'algunes obres) i potser s'hi va inspirar a l'hora de compondre algun vers.

De moment deixam aquí l'altra estada, la del príncep, però hi tornarem amb atenció més endavant.

La visió que de tot plegat ens transmet Quadrado en el seu relat no s'allunya gens de la del seu temps, que convertí el príncep en un heroi i alhora en un màrtir del caràcter despòtic de son pare i de l'odi de sa madrastra, Joana Enríquez. És la mateixa, a més, que ens proporciona en les seves obres de caràcter històric, en les quals la figura de Joan II es presentada amb tintures negatives. La tumultuosa relació amb el fill o tota la problemàtica generada a Catalunya donaren peu a l'historiador ciutadellenc per bastir una imatge gairebé tirànica d'un monarca que, certament, no excel·lia per la seva simpatia. Pens que aquestes raons, més que d'altres de tipus ideològic o fins i tot de caràcter “patri”, expliquen l'antipatia del menorquí envers Joan II. En concret, em referesc al fet que en esclatar la guerra civil catalana (1462-1472) mentre Mallorca i Eivissa es posaren al costat del monarca, Menorca –l'illa nativa de Quadrado– donà suport al bàndol de la Generalitat, oposat al rei.

Per contra, Quadrado també comparteix les simpaties que tenia envers el príncep de Viana amb Ausiàs March i, per això, en el relat uneix tots dos personatges. Per tant, hem d'entendre la presència del poeta com un homenatge a un autor que Quadrado admirava, alhora que se'n serveix per introduir la figura arquetípica del trobador i també una concepció de la vida basada en la mitificació de l'amor (“¿De qué sirve la vida sino para amar?”, fa dir a March, p. 91). De fet, les paraules del “trobador” valencià són parafrasis, convenientment retocades i “adaptades”, com veurem, dels seus versos.¹⁵

Així, per poder presentar el March dolçament enamorat i plenament “romàntic” que li interessava –un March, en definitiva, irreal–, Quadrado es veu compel·lit a fer una curiosa reelaboració dels versos ausiasmarquians, que consisteix a escollir estrofes i versos de cinc poemes diferents i disposar-los de manera que tinguin il·lació i unitat de sentit (Alegret, 7). Es tracta de la primera estrofa del poema 13, la segona dels poemes 79 i 101, la quarta del 69 i, per acabar, els versos 9-12 i 17-20 del poema 66. D'aquesta manera, en resulta la següent composició:

Colguen les gents ab alegria festes,
Loant á Deu, entremesclant deports;
Places, carrers é delitables hors

¹⁴ Sobre l'episodi i la seva versió, vegeu Quadrado 1888, 276-278.

¹⁵ En nota a peu de pàgina, Quadrado escriu: “Debemos advertir que asi los versos que hemos puesto en boca de Ausias March, como la mayor parte de los pensamientos que emite en su diálogo, han sido extraidos de las obras que dejó aquel célebre trovador” (p. 90).

Sien cercats ab recont de grans gestes;
 E vaja jo los sepulcres cercant,
 Interrogant animes infernades;
 E respondrán, car no son companyadas
 D'altre que mí en son continu plant.
 O vos mesquins, qui sots terra jaeu
 Del colp d'amor ab lo cors sangonent,
 E tots aquells qui ab cor molt ardent
 Han bé amat, prech vos nous oblideu.
 Veniu plorant, ab cabells escampats,
 Uberts los pits, per mostrar vostre cor
 Com fonch plagat ab la sageta d'or
 Ab que Amor plaga'ls enamorats.
 Jó viu uns ulls haver tan gran potença
 De dar dolor e prometre plaer,
 Y esmaginant viu sus mi tal poder
 Que'n mon castell era esclau de remença.
 Jó viu un gest e sentí una veu
 D'un feble cos; e cuidara jurar
 Qu'un hom armat jo'l fera congoxar
 Sens romprem pel; jo'm so retut per seu.
 Mos sentiments son asi alterats
 Quant la que am mon ull pot divisar,
 Que no'm acort si so'n terra n'en mar,
 Y'ls membres luny del cor tinch refredats.
 Si'm trob en part ont li pusca res dir,
 Jó crit algú perque ab ell m'escus:
 Aquesta's por perqu'ella nom refus
 Crehent mon mal de mala part venir.
 O ver Amor! tu invoch e reclam,
 Puix m'has plagat, vulles m'abandonar
 Aquell unguent que sol medicinar
 Los pacients que per tú mal passam,
 O tú qui ets sobirana dolor
 Quant desiguals los volers fas venir,
 Not veja tal, ó m'atorga'l morir;
 Dolça'm sera de la mort l'amargor.

Com podem veure, les estrofes lliguen una amb l'altra i, al poema, hi trobam tots els ingredients propis de l'estil romàntic decimonònic: tombes i ànimes condemnades (1a. estrofa), morir per amor (2a. estrofa) i passió amorosa, a les altres tres estrofes, fins als dos últims versos, amb els quals es retorna al tema inicial i queda configurat un poema d'acord amb la moda d'aleshores. No debades Quadrado (1875, 166) escrigué en un altre lloc que “el descubrimiento es una segunda creación”, frase que en aquest cas resulta aplicable al cent per cent.

L'aspecte fictici de tot això resta ben palès des del moment que els fets de la narració (1461) tengueren lloc dos anys després de la mort d'Ausiàs March. També pertany ben a la ficció el March que ací ens presenta Quadrado, poeta d’“unos dulcísimos acentos” (p. 89) o de “tan dulcísimos cantares” (p. 104). Com ja podem intuir, encara que parteix dels poemes marquians, Quadrado “fabrica” un Ausiàs diferent, que, com a bon trobador, canta i lloa la passió amorosa. Posa en boca de March

amables versos d'amor trobadoresc. A Blanca, la germana de Carles, li fa dir: "Vuestro canto es mas dulce que el del cisne, y mas grato que el aroma del incienso" (p. 90). Altres comentaris i expressions similars de tendrers es repeteixen al llarg del text.

Ben poca cosa té a veure aquest March amable i galant amb l'"escur parlant" de què ell mateix es vanta, amb aquell escriptor l'eloqüència del qual no és bella, que no té ni vol tenir la dolçor que afalaga l'oïda: "Nós freturants de bella eloqüència / l'orella d'hom afalac no pot rebre", va escriure. Fins i tot afirma que els seus versos no corresponen a un poeta normal, a l'ús, sinó que són propis d'una persona forassenyada: "sens algun'art, eixits d'hom fora seny." Als seus decasil·lars no hi ha primavera, ni paisatges amatents (els "locus amoenus", tan medievals, hi són del tot absents), ni ocells que canten, ni un mar tranquil (aquest, com a les superbes estrofes de "Veles e vents", no pot ser més tempestuós). Al contrari, tothora som davant elements aspres, tèrbols, macabres. Si hi ha animals és per expressar llur patiment: la semblança del senglar encalçat pels gossos, a punt de perdre l'alè, o la del toro que ha de fugir un cop vençut per son semblant ("si com lo taur se'n va fuit pel desert") per tal de recuperar les forces perdudes i tornar al combat. Etcètera.

Tot això és gairebé als antípodes del March que trobam en el relat de Quadrado. En certa manera, ha desaparegut l'originalitat sorprenent de l'immortal poeta. Les cançons turmentades i els materials abruptes ara brillen per la seva absència. Si el projecte literari del March real no fa cap concessió amable, el fictici que ens presenta el menorquí va en sentit contrari. Ací March no és l'autor envitricollat que coneixem, aquell que no ens facilita les coses. Ni tampoc l'escriptor que trenca motlles. Sí que, per contra, hi detectam un deix del pessimisme marquès, de l'amargor del món que conegué.

Tot amb tot, determinats trets sí que corresponen al March si més no de la virtualitat poètica: l'autor del relat el presenta tímid i convuls a causa de fortes passions amoroses les quals, talment com als seus poemes, no arriba mai a declarar a l'amada. Sobre Blanca, que ignora l'amor que sent per ella el "trobador" March, Quadrado escriu: "Si el corazon de Blanca no estuviera lleno con los recuerdos de su hermana, en aquella tierna y dolorosa espresion hubiera adivinado los tormentos de Ausias y la causa de su timidez" (p. 91). Ve a to d'unes paraules que just acabava de dir la princesa al poeta: "Jamás os he visto tan triste como al entregarme a mi real esposo en medio de las fiestas y aclamaciones de dos reinos. Sin duda presagiabais que seria desdichada, y las espinas que me aguardaban en mi tálamo de rosas", a la qual cosa havia respost Ausiàs: "Y no sois sin embargo la mas desdichada" (pp. 90-91). Timidesa, sentiments ignorats o no correspostos, aquí sí que detectam el March de carn i os, el dels amors difícils i fracassats.

Més tard Quadrado hi torna a incidir: "Ausias iba á retirarse tímido y respetuoso; pero la Princesa deteniéndole amablemente, Do vais caballero? Le dijo; sabeis que entre yo y mi hermano nadie cabe sino vos? Pueda alménos la presencia de Cárlos haceros soportable la mia que constantemente evitais" (p. 103).

El polígraf menorquí descriu March com "un caballero de gallarda y elevada estatura, calada la visera" (p. 89). No sabem si era aquest l'aspecte que ofería March. Al llarg del segle XX hom ha dit, repetit i reiterat (i, sobretot, reproduït damunt paper) que la imatge del poeta correspon al retrat del Sant Sebastià que es conserva al Museu de la Col·legiata de Xàtiva. Aquesta suposada relació amb March ha convertit l'obra en la pintura gòtica valenciana més coneguda. Però som davant una falsa tradició. Res estrany, d'altra banda, com ens han il·lustrat Hobsbawn & Ranger. La identificació, que no va més enllà de la segona dècada del segle XX, parteix d'un malentès, exposat per Cebrian. Elies Tormo, l'any 1912, publicà un llibre, *Las tablas de las iglesias de Játiva*. Després de descriure la pintura, escrivia: "El lector amante del gran poeta Ausias

March, aquí lo puede imaginar; así vestía y así se comportaría, al menos cuando no dejara traslucir al mundo la hondísima melancolía de sus amores por Na Teresa, causa inmortal de su fama. Plenamente contemporáneo del poeta es este San Sebastián, tan sutil y discretamente mundano y caballeresco. ¡Por efigie del emperador Constantino lo tomaron en la Exposición de Valencia!” (cif. Cebrian, 134). Com podem veure, enlloc no diu que es tracti de l'efigie del poeta sinó que ell podria anar vestit d'aquesta manera, atesa la coincidència cronològica entre l'escriptor i la peça pictòrica. Fins i tot tres anys abans havien cregut que es tractava de Constantí, sens dubte perquè la taula fa parella amb una altra de Santa Elena, la mare de l'emperador. Però a partir d'aleshores hom va repetir sumàriament la incorrecció, avui dia descartada per complet.¹⁶ Quadrado, per tant, no va partir d'aquesta imatge, ni de cap de la quinzena centúria, per posar cara i ulls a March.

Per cert que l'obra també havia estat atribuïda de manera gairebé unànime al pintor Jaume Baçó, Jacomart. Però a hores d'ara els historiadors de l'art confereixen l'atribució –amb qualque interrogant– al seu deixeble Pere Reixac. De manera que, tot plegat, constitueix un magnífic exemple del revisionisme crític que sempre hem de tenir a mà a l'hora d'atansar-nos a qualsevol aspecte del coneixement, sigui el que sigui. No deixa de ser significatiu, en relació amb aquesta pintura, que si fa unes poques dècades hom feia l'asseveració que es tractava de la imatge de March pintada per Jacomart, ara hàgim de dir que ni es tracta de March la persona representada ni la taula fou obra de Jacomart. A tall d'anècdota, resulta casualment curiós que una de les imatges gòtiques que ens han arribat del príncep de Viana sigui sota l'embolcall d'un altre Sant Sebastià, en una pintura de finals del segle XV.

El relat de Quadrado comença amb la imatge de Carles de Viana abandonant l'illa de Mallorca, de camí cap a Catalunya. I ho fa amb una referència al lloc on havia sojornat el príncep durant l'estada a Mallorca: “Cuando Cárlos, príncipe de Viana, desde la galera que le arrebatava léjos de Mallorca, vió los opacos muros del real palacio en que tantas horas de paz y de estudio habia gozado al son de las olas que batian sus cimientos, y la ciudad en que dejaba mas de un recuerdo y mas de un beneficio, desaparecer y perderse en el azul de los cielos...” (p. 88). També torna a fer referència un poc més endavant a “los desiertos salones del palacio de Mallorca batido de mas cerca por las olas” (p. 103).

El lloc al qual es refereix, evidentment, no és altre el castell de l'Almudaina, la residència reial. El príncep hi residí tot el temps que va romandre a l'illa, entre el 20 d'agost de 1459 (el 28 segons el Quadrado historiador) i el 26 de març de 1460, tret d'alguna sortida puntual. La qüestió és sobradament coneguda i es troba ben documentada, com pertoca a una visita d'aquest rang (Miranda 2005; 2017, 197-200). Això no obstant, segons una tradició recent originada a mitjan segle XX, digna de ser incorporada al llibre de Hobsbawn & Ranger, hauria residit algun temps al castell roquer de Santueri (Felanitx). Es tracta d'una fortalesa amb funcionalitat defensiva, en absolut residencial, que al llarg de la història de Mallorca ha protagonitzat diversos episodis d'armes.

¹⁶ Arran de la (falsa) commemoració del suposat naixement del poeta el 1397 (que va tenir lloc el 1400) hom ja no va donar cap credibilitat a la identificació. Així, per exemple, al catàleg de l'exposició feta al Museu de Belles Arts de València, titulat *Ausiàs March i el seu temps*, volum luxós i profusament il·lustrat, a la p. 377 es reproduïx el Sant Sebastià de Pere Reixac (?), pintat cap a 1460, i després de la pertinent descripció de l'obra es puntualitza: “S'ha cregut, sense fonament, retrat d'Ausiàs March.” Igualment al llibre divulgatiu, però també ben editat, de Matoses & Vendrell, trobam la corresponent reproducció i a continuació s'afegeix (71): “base errònia de la iconografia sobre el poeta.”

El malentès recorda la confusió originada pel Sant Sebastià, suposat retrat de March que no ho és. I no tendria major transcendència (tret de la inexactitud de la dada) si no fos perquè, a partir d'ací, hom ha bastit una teoria segons la qual Cristóbal Colón és fill de Carles de Viana. Sí, el príncep seria el pare del mateix descobridor d'Amèrica!

Com sabem, els orígens calculadament amagats del navegant han fet que al llarg del temps –i, més encara, d'ençà del Romanticisme– s'hagin comptat per dotzenes els llocs que pretenen ser la pàtria de Colón.¹⁷ En un espai preferent de la llista hi figura la tesi mallorquina. O tesis, millor dit, perquè els candidats mallorquins a Colón (el Cristòfol Colom, mallorquí, i també català, igualment potenciat avui dia per una determinada pseudohistoriografia) han estat diversos. Ja fa anys que el militar Manuel Álvarez de Sotomayor va fer un repàs a les diferents teories sobre l'origen illenc de l'almirall, totes infundades. Arguments irrisoris i tesis infantils i peregrines, barrejades amb l'apassionament, el localisme i el sectarisme propis de qui està als antípodes de la professionalització en la matèria històrica, constitueixen la base del raonament mallorquinista.¹⁸ A més, no han faltat les falsificacions documentals o les periòdiques notícies de descobertes de documents definitius... inexistents. Tot plegat ha donat peu a parlar d'un Colom tan aviat d'origen nobiliari com pagès, convers (el comodí habitual quan les arrels medievals d'algú resten fosques) o, fins i tot, pare de Joanot Colom, el cap de la germania mallorquina, una fantasia més per afegir a la nòmina.¹⁹

No tot és descartable, per descomptat. El que sembla clar és l'existència d'una connexió, per vies diverses, entre diferents personatges que giren entorn de Colón i el descobriment i les Illes Balears, com ha estudiat Joan Miralles. En aquest context illenc, hi trobam genovesos, com els Centurió, els di Negro i els Spínola, i conversos com els Santàngel (Lluís de Santàngel fou el principal financer del primer viatge de l'almirall a Amèrica) o els la Cavalleria. Els germans Pinzón piratejaven a l'entorn d'Eivissa, anys abans de l'expedició. Un corsari anomenat Columbo ho feia als litorals català i balear, la dècada de 1470; no era ell, sinó un possible familiar, però el futur descobridor és possible que ja hi estigués enrolat. Nicolau Esteve, boter de la barriada de Santa Creu (ciutat de Mallorca), acompanyà el navegant al segon viatge al continent americà. I el germà de l'almirall, Bartolomé Colón, sembla que havia estat a les illes Balears.²⁰

Com dèiem, entre les tesis insularistes (tampoc no hi falta l'eivissenca) n'hi ha una –la que, de fet, ací ens interessa– que atribueix la paternitat de Cristóbal Colón ni més ni menys que a Carles de Viana. A més, anys enrere va ser potenciada per algun determinat poder polític, fins al punt que l'aleshores dirigent d'una important institució

¹⁷ Hom ha elucubrat molt sobre els motius pels quals Colón no va desvetllar l'origen. Algun és tan evident com el fet que durant la guerra civil catalana (1462-1472) va prendre part pel bàndol oposat al de Joan II. Els catalans sublevats, com és conegut, elegiren un altre rei, Renat d'Anjou. I sabem de cert que en un moment determinat el futur descobridor havia estat a les seves ordres. És a dir, a les ordres d'algú que va suplantar el pare de Ferran el Catòlic. Vet-ne ací un bon motiu, per amagar coses del passat davant el monarca.

¹⁸ Algunes afirmacions han arribat fins al ridícul i l'esperpent de considerar el genovès Cristoforo Colombo (o Columbo), Cristóbal Colón, natural d'una illa anomenada Gènova que existia enmig de l'Ebre, al seu pas per Amposta. O, en la versió mallorquina, nadiu de l'actual barriada homònima propera a Palma, que no va sorgir fins al segle XIX.

¹⁹ També ha contribuït a generar confusió i desinformació el fet que sovint les tesis dels pseudohistoriadors en lloc de publicar-se en revistes solvents (en les quals, lògicament, no hi tenen cabuda) ho han fet en articles a la premsa (i ara a qualsevol pàgina de la xarxa) i, en casos de debat, en l'habitual secció de "Cartes al director." En aquests casos hom sempre eleva a la categoria de certesa allò que es basa en suposicions indocumentades i interessades.

²⁰ Pel que fa a Carles de Viana, també podem observar alguna connexió: una filla seva era casada amb el duc de Medinaceli, a qui Colón s'adreçà en demanda d'ajuda per a l'empresa americana. Ara bé, a partir d'ací deduir que això suposa que ella i Colom fossin germanastres significa fer volar coloms.

política insular (avui dia, ella, immersa en greus problemes amb la justícia) va afirmar públicament, a l'hora de justificar el suport politicoinstitucional (i crematístic, ai-las!) a la tesi vianista, que l'objectiu del propòsit era “demostrar” (paraula textual) la mallorquinitat de Colón (Colom).²¹

Ras i curt, la tesi parteix de dos pressupòsits que la documentació nega, en realitat no contempla: l'estada del príncep de Viana a Santueri i, arran d'aquesta circumstància, els amors de Carles amb una habitant del lloc, Margalida Colom, el fruit dels quals seria el descobridor del Nou Món. Com ha demostrat R. Rosselló, Carles de Viana no va fer cap estada, ni que fos breu, a Santueri. Els llibres del clavari de Felanitx (1458-1465) no contenen cap anotació relativa al príncep. Ni tampoc n'hi ha rastre als volums de la procuració reial de Mallorca, els qui enregistren les despeses del seguici (que no foren poques). D'on surt, doncs, la falsa notícia? Com sempre algú se la va treure de la màniga (ai els aprenents a lletraferits locals!) i després les inèrcies habituals varen fer la resta.

A més, resulta que el castell de Santueri, quan suposadament hi hauria romàs el príncep, es trobava en un estat ruïnós. L'esmentat R. Rosselló (13-15) ha donat a conèixer nombroses partides de despeses d'obres. El 1463 se'n feren per “cobrir la casa e la cambre hon stà e jau lo castellà del dit castell la qual era descuberta.” El 1465, d'altres per “cobrir de nou la sala del dit castell la qual era cayguda, com encara en cobrir de volta de pedra la casa del molí, lo menjador, e una altra case dita del sots-castellà del dit castell, les quals eren caygudes.” També per “adobar les portas del portal de la porta forana del dit castell, e referir de bona pedra e morter la murada del dit castell con manassàs a ruïna.” Tampoc no es podia moldre al molí de sang. I les portes d'una de les cases del castell eren trencades i podrides. En aquestes condicions, no ens estranyarà que en aquells anys només hi hagués dos guardians en tot el castell.

En definitiva, un castell solitari, gens confortable, situat dalt d'una muntanya, lluny del luxe ciutadà, era impropï d'un príncep tan amant de l'ostentació i el luxe, de “la pompa y el boato.” I ja no en parlem si es trobava en un estat de conservació deplorable. Definitivament, hom no s'imagina Carles de Viana instal·lat allà.²²

I de la suposada amant felanitxera, Margalida Colom, que en podem dir? De bell nou hem de recórrer al malentès antic i a la poca sagacitat posterior. Sí que, en alguna anotació mallorquina relativa a Carles de Viana, hi ha documentada una tal Margalida, que esperava un fill, i que l'autor d'una antiga biografia del príncep, Desdévise du Désert (311) va pensar que era la seva amant a Mallorca. No va dir res més, però: ni un mot sobre la paternitat relacionada amb Colom, que prové de la inventiva posterior. En realitat, a la documentació no es diu que fos mallorquina ni que estigués embarassada del príncep. La deducció, interessada i arriscada, un cop més correspon als partidaris de violentar la interpretació del document, per tal d'ajustar-lo als seus desitjos. I, en efecte, fa uns anys Vera-Cruz Miranda (2005, 445) ens va aclarir del tot la qüestió: en un altre document es fa referència a la mateixa Margalida com “Margarita, panormitana”, la

²¹ L'afirmació, no cal dir-ho, constitueix un perfecte exemple, diríem que de manual, d'allò que hom no ha de fer mai a l'hora d'emprendre una recerca històrica, o de dedicar-hi cabals públics: primer, definir la conclusió i, a partir d'ací, treballar... amb l'objecte d'arribar a la conclusió prèviament establerta. El procés ha d'ésser a la inversa: cercar la documentació, analitzar-la (si se n'ha trobada o n'existeix) i presentar-ne els resultats; no presentar primer la tesi i després ajustar-hi els documents. Aquesta última manera de fer, és clar, no és pròpia de l'historiador professional sinó de l'amateur i el diletant. Del qui acaba publicant el resultat del treball *només* a la revista local del seu poble.

²² El castell de Santueri també ha generat ficticiament alguna altra història rocambolesca, com la rondalla que recolliren mossèn Alcover i l'arxiduc Lluís Salvador, protagonitzada per uns moros ingenus que, arran de la presa del castell, es tiraren cap avall, pel buit del penya-segat, dins alfàbies, pensant que no prendrien mal.

qual, quan el príncep era a Mallorca, es trobava a Palerm. Margalida, per tant, era siciliana, palermitana en concret, i no va venir amb el príncep Carles a Mallorca.²³

Per suposat, cap historiador antic reconegut, de Binimelis a Quadrado, no va parlar d'un Colom mallorquí. Ni més tard se n'ha fet ressò la historiografia acadèmica i professional. Només el patriotisme localista, potenciat institucionalment en un moment determinat, ha mantingut la ficció. Això sí, a nivell d'opinió pública l'embolic ha estat considerable.

El que resulta estrambòtic és que, en aquests desgavells, l'autoritat de Quadrado ha estat invocada en defensa de la tesi mallorquinista. Per descomptat que l'historiador mai no va parlar ni de cap estada del príncep a Santueri ni, molt menys, que fos el pare de Colón. Però qualsevol personatge anomenat Colom que apareixia als seus estudis immediatament ha estat convertit en un candidat a ser el pare, l'avi, el fill o el que sigui de Colón. I, mitjançant l'enganyifa d'un joc de paraules manipulador, fins i tot s'atribuïa directament la paternitat de l'afirmació a Quadrado. O així ho semblava. Vegem-ne un exemple (només un, no paga la pena fer cap antologia de l'absurd): “En definitiva, Fernando Colón afirma que en su familia había otro Almirante y que por mala fortuna y, a causa de las guerras, había venido a gran necesidad y pobreza. Según criterio de diversos historiadores, no estaba equivocado, pues José María Quadrado en su libro «Forenses y Ciudadanos» al asegurar que en Felanitx (Mallorca) a mediados del siglo XV, al abuelo de Cristóbal Colón, o sea, a Juan Colom, se le exigió la «responsabilidad por sus hijos prófugos, y hubo casi de disipar su hacienda en donativos al veguer, escribano y baile»” (Verd, 365). En llegir això, l'incaut lector es pensarà que és Quadrado qui afirma que aquest Joan Colom implicat en la revolta forana és l'avi del navegant. Però no, Quadrado només parla d'aquest tal Joan Colom i dels seus problemes. Res més.²⁴ La resta és una interpolació subreptícia per fer creure que ho diu algú amb tant prestigi com el menorquí.

Precisament Quadrado, en els seus estudis històrics havia deixat ben clar que Carles de Viana, durant el periple mallorquí, residí només a castell reial de l'Almudaina. Llegim: “Ya en mayo una comisión nombrada por clases empezó a disponer en la ciudad digno recibimiento al primogénito real; hiciéronse obras en el alcázar destinado á hospedarle, lo mismo que en el castillo de Bellver, ofrecido de pronto á su disposición, aunque luego por reservadas órdenes no entregado” (Quadrado 1888, 276). En efecte, la malfiança de Joan II i dels oficials reials a Mallorca envers el príncep va fer que li fossin “sustraídos a su obediencia los castillos” (Quadrado 1888, 277). S'entén que el de Santueri inclòs. No era convenient que Carles s'hi pogués fer fort, en cas de conflicte. Per això, conclou, “vivió siete meses el buen Carlos en el palacio de una dinastía destronada por la usurpación” (Quadrado 1888, 277), per la qual cosa s'hi feren despeses destinades a arranjar la biblioteca, incloent un escriptori nou de fusta (Quadrado 1888, 277). No podia ser menys tractant-se d'un príncep tan lletraferit.

I, efectivament, el 29 d'agost de 1459, just després de l'arribada del següent príncep, Joan II es complaïa que, al príncep, “li sia stat liurat lo palau e castell nostre de aqueixa ciutat per a la habitació sua” (Rosselló, 4).

En conclusió, a través de la ploma de Quadrado (el literat i l'historiador) podem capir aspectes d'Ausiàs March i de Carles de Viana d'allò més xocant. A vegades, fins i tot, amb independència o a pesar del mateix Quadrado, objecte d'alguna tergiversació interessada, com acabam de veure.

²³ D'altra banda, Carles de Viana va tenir fills naturals (Ana, Felipe) i sempre es va mostrar generós amb les seves amants. En relació amb la tal Margalida (Colom) no es coneix cap donació.

²⁴ Vegeu-ne l'explicació a Quadrado (1847, 299-300). No hi ha la més mínima al·lusió a Colón. Ni aquí ni a cap altre treball de l'historiador.

En conjunt, el triumvirat que hem escodrinyat té un caire romàntic innegable: Quadrado és un dels principals difusors del Romanticisme a Mallorca; els poemes de March s'acomodaven bé als gusts romàntics de l'època, en general, i de l'historiador illenc, en particular; i molts dels estudis sobre el príncep han tengut un caire romàntic, que s'ha mantingut al llarg del temps. A més, Ausiàs March i Carles de Viana a partir d'un cert moment entren en contacte: March, com a senyor de jurisdiccions que orbiten al voltant del duc de Gandia. De manera que el príncep lletraferit i sensible esdevé senyor feudal eminent del millor poeta europeu del Quatrecent. Tots dos foren estudiats i alhora convertits en protagonistes ficticis d'un relat amb regust històric per Quadrado. Tampoc, en la darrera part de la matèria tractada en aquesta exposició (el príncep de Viana i Colón), no han faltat un seguit de malentesos i errors flagrants que, sense negar la bona fe patriòtica dels qui defensen una més que dubtosa mallorquinitat de Colom, són fruit dels defectes metodològics de qui no domina l'ofici d'historiador "e no hi ateny, per sa malvada sort", que diria Ausiàs March.

Obres citades

- Alegret, J. “Textos en català a “*El Guardia Nacional*” (1835-1841).” *Lluc* 620 (1972): 5-7.
- Álvarez de Sotomayor, M. “¿Colón mallorquín? Juicio crítico de la tesis del Colón balear.” En José Mascaró Pasarius coord. *Historia de Mallorca*. Vol. 4. Palma: ed. José Mascaró Pasarius, 1971. 193-283.
- Blay Manzanera, V. “A propósito de las relaciones literarias de D. Carlos de Viana: poeta y humanista.” En J. Paredes ed. *Medieval y literatura. Actas del V congreso de la Asociación Hispánica de literatura Medieval*. Vol I. Granada: Universidad de Granada, 1995. 247-370.
- Cantavella, R. “Dames a l’aigua: el tema del debat entre el Príncep de Viana i Joan Roís de Corella.” *Anuari de l’Agrupació Borriana de Cultura* 8 (1997): 37-55.
- Carbonell, J. “Sobre la correspondència literària entre Roís de Corella i el Príncep de Viana.” *Estudis Romànics* 5 (1955-1956): 127-139.
- Cebrian, J. L. “El Sant Sebastià de Jacomart a la seu de Xàtiva no és Ausiàs March.” *L’Espill* 29 (1991): 130-134.
- Chiner Gimeno, J. J. “«D’un ventre trist exir m’à fet natura». Ausiàs March i el seu naixement a València.” En A. Ferrando & A. G. Hauf eds., *Miscel·lania Joan Fuster*, VII. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1993. 65-80.
- . “Joan Roís de Corella, la seua vida i el seu entorn: noves dades per a la història de la cultura a València en el segle XV.” *Magnificat. Cultura i Literatura Catalanes* 1 (2014): 111-377.
- Desdevises du Dézert, G. *Don Carlos d’Aragon, prince de Viane. Étude sur l’Espagne du Nord au XV siècle*. París: Armand Colin et Cie, 1889.
- Ensenyat Pujol, G. “Els primers estudis sobre Ausiàs March: Josep Maria Quadrado.” *Canelobre* 39/40 (1998/1999): 77-90.
- Garcia-Oliver, F. “Joanot i Ausiàs.” *eHumanista/IVITRA* 4 (2013): 201-219.
- Gómez Moreno, Á. & M. Kerkhof eds., *Marqués de Santillana (Íñigo López de Mendoza). Obras completas*. Barcelona: Planeta, 1988.
- Hobsbawn, E. & T. Ranger, eds. *La invención de la tradición*. Barcelona: Crítica, 2002 [1ª ed. 1983].
- Marañón, G. *Ensayo biológico sobre Enrique IV de Castilla y su tiempo*. Madrid: Espasa-Calpe, 1975.
- Matoses, R. & S. Vendrell. *Ausiàs March, el poeta i el seu temps*. Alzira: Bromera, 1977.
- Miralles i Monserrat, J. “Les Illes Balears i el descobridor del Nou Món.” En R. Piña Homs coord., *Congrés Internacional d’Estudis Històrics. Les Illes Balears i Amèrica*, I. Palma: Institut d’Estudis Balearics, 1992. 71-82.
- Miranda Menacho, V. C. “La estancia del Príncipe de Viana en Mallorca (1459-1460).” *Príncipe de Viana* 235 (2005): 429-448.
- . *El príncipe de Viana y su tiempo*. Madrid: Sílex, 2017.
- Pons, A. “En Quadrado a Madrid (Correspondència amb D. Tomàs Aguiló).” *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* 20 (1925): 321-325, 353-359; 21 (1926): 1-4, 27-31, 54-58, 91-95, 119-121.
- Pons, D. “Catàleg parcial dels narradors mallorquins del segle XIX.” *Randa* 14 (1983): 71-91.
- Quadrado, J. M. *Forenses y ciudadanos*. Palma: Librería de don Estevan Trias, 1847 [2ª ed. 1895].
- . “Ausias March.” *Museo Balear* 1 (1875): 97-106, 129-136, 161-166, 193-205, 225-

- 232, 257-268.
- . *Islas Baleares*. Barcelona: Editorial de Daniel Cortezo y C^a, 1888.
- Rosselló Vaquer, R. *L'estada del Príncep de Viana a Mallorca*. Mallorca: s/e., 2006.
- Rubio Vela, A. *Joanot Martorell y el condado de Dénia. Una clave en el Tirant*. València: Gráficas Papallona, 2010.
- . “¿Se escribió el *Tirant lo Blanch* en la corte barcelonesa del príncipe de Viana? Nota de crítica documental en torno a un espejismo literario.” *eHumanista* 19 (2011): 345-356.
- . “El context històric de Joan Roís de Corella. Tríptic documental sobre el seu entorn.” *Afers. Fulls de recerca i pensament* 76 (2013): 593-616.
- Soler, A. *Beniarjó, poble de la Safor i senyoria d'Ausiàs March*. Beniarjó: Ajuntament de Beniarjó, 2007.
- . “Sobre el lloc on Joanot Martorell escrigué *Tirant lo Blanc* (1460-1464): Barcelona, Dénia o València?” *eHumanista* 22 (2012): 598-622.
- . “Joan Roís de Corella enfront d'alguns problemes socials i polítics del seu temps.” *Afers. Fulls de recerca i pensament* 76 (2013): 617-633.
- . “Joanot Martorell, “cavaller habitador de la ciutat de València.” Nous documents sobre els darrers anys de l'autor de *Tirant lo Blanc*.” *eHumanista/IVITRA* 5 (2014a): 467-502.
- . *Joan Roís de Corella (1435-1497). Síntesi biogràfica i aportació documental*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2014b.
- Torró, J. “Ausiàs March, falconer d'Ausiàs March.” En R. Alemany Ferrer, J. L. Martos Sánchez & J. M. Manzano Blasco eds. *Actes del X Congrés de l'Associació Hispànica de Literatura Medieval*, vol. 3. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2005. 1521-1538.
- . “Només hi ha un Joan Martorell documentat amb el nom de Joanot (Resposta i correcció a Agustín Rubio Vela, amb unes notes sobre Manuel de Rajadell).” *Tirant* 15 (2012): 19-32.
- Verd Martorell, G. “La mallorquinidad de Cristóbal Colón.” En R. Piña Homs coord., *Congrés Internacional d'Estudis Històrics. Les Illes Balears i Amèrica*, 1. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, 1992. 361-370.